

Studii și articole

Misiunea în parohia postmodernă

Mihai HINCINSCHI*

***Abstract:** Missionary in its existence, the Church has a missionary mission in the world. Its unity and unicity come from the trinitarian, Christological, pneumatological, ecclesial and apostolic fundament, thus there is no possibility for more missions different in their aim and content. The Saviour Himself was present in the urban areas (Matthew 8:5; John 5:2 etc.) and in the rural areas (Luke 24: 13; Mark 14:3 etc.). After His example, the Saint Apostles took their missions to the unchristian population, Judaic or pagan, from the antique cities and the peripheral villages. In the actual context, the Romanian urban areas and the rural areas pass through various changes. Some regard the diminishing and the abolition of the rural space, others try to implement the principles of postmodern urbanism in the strongly developed rural localities. In*

* PhD Rev., Faculty of Orthodox Theology at „1 Decembrie 1918” University in Alba Iulia, Romania.

both cases, the Church, through its missionary activity inside the parish, expresses its concern about the maintenance of the Orthodox spirituality, both in the urban and rural ideas, in a form as original as possible. The village is, at least as historical example, the most palpable model of a community and communion life around Christ and His Church.

Key words: *parish, mission, postmodernism, communion, urban, rural, community, Holy Gospel, media, ecology, culture, secularisation, society.*

Ritmul societății în care trăim este unul dinamic. Dinamismul acesteia este cauzat de contextul social, economic și cultural al unei societăți care-și dorește o schimbare rapidă, de regulă și în bine, a condițiilor de viață adaptate la cerințele unei globalizări efervescente.

În virtutea acestei perspective, unul dintre spațiile garantate de liniște spirituală, relaxare psihică și revitalizare ecologică a unei vieți contaminate îl reprezintă mediul rural autentic.

Viața frenetică din zilele noastre are ca scop principal schimbarea fizionomiei societății în care trăim și se bazează pe promovarea multietnicității și multiculturalității, motive suficiente pentru îngrijorarea Bisericii care se vede nevoită a-și reconsidera mărturia misionară pornind de la cea mai mică unitate a misiunii sale: parohia.

Înainte de a se adresa spațiului misionar extern, ordinea logică și firească privește cadrul pastoral al parohiei rurale. De aici decurge, în primul rând, grija imediată față de membrii comunității parohiale rurale existenți deja ca mădulare active la nivelul comunității ecleziale prin trăirea complementară a Evangheliei cu experiența cotidiană a parohiei.

Postmodernismul este etapa unei lumii aflată într-o permanentă grabă. Lipsa unei stări de liniște și pace duhovnicească crează, de cele mai multe ori, o adversitate între Cuvântul lui Dumnezeu și autonomia cuvintelor umane, între mesajul soteriologico-misionar al Bisericii și

cel al unei societății secularizate pe zi ce trece.

Parohia nu mai este considerat un spațiu protejat în fața invaziei postmoderne, în fața unor utopii *à la mode*. De aceea, din punct de vedere sociologic se discută tot mai mult, interogativ, despre funcția *utilitaristă* a parohiei. Se mai justifică prezența ei în lumea contemporană? Întrebarea decurge din trista tendință a societății de a exclude credința religioasă din mediul comunional și public printr-o reducere dură la nivelul strict al individului uman.

Climatul social actual este propice indiferentismului religios. Izolaționismul uman, susținut de libera circulație a persoanelor umane, întărește și el distanța dintre Dumnezeu și semenii. Individizii sunt deconectați unul de altul, devin foarte nevrotici și indiferenți față de tot ceea ce se întâmplă pozitiv în jurul lor.

Fără să fie străină de contextul social, cultural, economic, politic sau mediatic, parohia se vede față în față cu această realitate a contextului postmodern cu înfățișare cameleonică ce conduce ușor spre **confuzie**, **schimbare** și **evoluție** rapidă.

Contrar celor afirmate anterior, parohia, centrul hristic al comunității umane, se afirmă în istoria mântuirii drept o realitate divino-umană **concretă**, **neschimbabilă** în ontologia sa și mereu **înnoită** în/prin Duhul Sfânt. Cu toate aceste atribute, parohia trebuie să-și exercite în plan social competența profetică, misionară și funcția eclesială, pentru că este Biserica lui Hristos în deplinătatea ontologiei sale.

Această conștiință este din ce în ce mai greu de aplicat în contextul societății seculare. Secularizarea pretinde că posedă valori care-i sunt proprii, este locul în care credința religioasă izolată nu mai este necesar să intervină pentru a propune soluții în diferite situații, sau de a impune norme de conduită. Într-o societate autonomă secularizarea este legitimă de a refula transcendentul. Propriu-zis, secularizarea este lipsa, dispariția, absența harului, a iertării, a mântuirii întregii creații, un proces care lasă ca păcatul să subziste, să trăiască împreună cu

răul și nihilismul ca expresii ale (post)modernității. Creștinismul este descalificat, religia în genere este descalificată ceea ce indică faptul că spiritualitatea creștină nu mai este în prima linie.

Acest sentiment, din păcate, îl simțim și la nivel de parohie și poate fi definit ca descreștinare, adică viețuirea comunității după alte modele străine Evangheliei lui Hristos. Aici apare foarte evidentă situația paradoxală: să aparții unei comunități parohiale, ortodoxe de pildă, dar să nu accepți mărturisirea de credință a ei ca pe un mod de viață cotidian. Sub acest chip descreștinarea apare ca un fenomen de dezintegrare a conștiinței creștine, atât la nivel practic, cât și la nivelul comportamentului moral. „Noțiunea descreștinării a fost construită pe o minunată imagine a trecutului pentru a compensa dificultățile religioase ale prezentului”¹.

Una dintre cauzele declinului vieții parohiale este diminuarea progresivă a legăturilor dintre credincioșii parohieni și personalul eclesastic, dar și incapacitatea Bisericii de a adopta rapid, în funcție de schimbările sociale, o perspectivă misionară imperativă și imediată. Această abordare va face trecerea de la o credință teoretică la una practică, de la creștinii nominali la credincioșii participativi. Teoretic, între cele două grupuri apar tensiuni tacite care pot duce la conflicte cu caracter social (în familie spre exemplu, unii membri participativi pot acuza de indiferentism religios pe cei nominali, și exemplele pot continua la diferite grupuri sociale). „Parohia, departe de a fi un spațiu neutru unde se întâlnesc în mod obișnuit credincioșii, apare ca un loc unde se cristalizează tensiuni sociale care separă grupul de credincioșii practicanți”².

În mod firesc, latura practicantă a credinței într-o parohie este cea care insuflă un spirit frățesc de egalitate comunitară în cel mai real

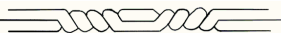
¹ André Chevalier, *La paroisse post-moderne*, Éditions Paulines, Montréal 1992, p. 25.

² Danielle Hervieu-Léger, *Vers un nouveau christianisme?*, Éditions du CERF, Paris 1986, p. 45.

mod, iar calificată fiind drept o comunitate creștină, aceasta ar trebui să netezească toate asperitățile și diviziunile promovate de mediile externe (sociale, economice etc).

Societatea seculară obiectează asupra caracterului de apartenență vitalizat de parohie, vorbind tot mai mult de latura religioasă simplă a individului uman, în detrimentul practicării concrete a credinței în comunitate. Or, manifestările religioase reprezintă universul credibil, o cunoaștere a sensului și finalității ființelor umane, vietăților și lucrurilor din lume. În acest sens, parohia, cu latura sa liturgico-sacramentală, poate fi considerată un mediu al bucuriei și al unei sărbători perpetue. Ceea ce a condus la diminuarea aspectului practic la nivel parohial, a fost scăderea credibilității și promovarea dubitativului la nivelul spiritului uman. De aici se nasc ușor sentimentele paralele de a-religiozitate (ateismul) și indiferentism religios (nihilismul) cu cele de retractare a dogmelor și de absenteism de la viața comunională a parohiei. Din dorința de a se remarca față de restul grupului, indiferentul nu este interesat de preocupările celorlalți, iar pluralismul religios favorizează și susține această atitudine. Indiferența susține, întreține, posibilitatea de a alege.

Forța istorică a post-modernismului trece printr-o criză temporară. Prin logica progresului, forța rațiunii umane postulează tot mai insistent o credință într-o existență dinafara lumii văzute. Reînnoirea spirituală a unei lumi (post)moderne este temporală și irațională datorită faptului că-L scoate pe Fiul lui Dumnezeu Întrupat din ecuația schimbării. El este singurul capabil de restaurarea întregii creații. În El se întâlnește creatul cu necreatul, natura cu harul, în mod desăvârșit și devine astfel fundamentul și frământătura înnoirii firii, raționale și iraționale, conform cu scopul pentru care aceasta a fost creată. „Conștiința religioasă nu întreabă mai mult. Ea abdică de la exigența obiectivității. Există Dumnezeu realmente? Cum există? Ce este El? Sunt toate chestiuni ne semnificative. Nu Dumnezeu, ci viața,

o viață mai bogată, mai satisfăcătoare, aceasta este în ultimă analiză scopul religiei. Dragostea de viață cu orice scop este adevăratul impuls religios”³.

Mediul primar, dar și cel mai propice pentru reconsiderarea raporturilor inter-umane, construirea de noi relații între indivizi, dar și de etalarea unor îngrijorări general umane, spre exemplu, poluarea mediului, profanarea creației etc., îl constituie comunitatea parohială, conștientă de implicarea și asumarea problemelor din societatea post-modernă. Așa se poate așeza religiosul în slujba modernității, creștinismul ca răspuns sincretismului și individualismului contemporan, altfel vom vorbi tot mai mult de credință fără religie și de credincioși fără Biserică.

În parohie, spiritualitatea creștină este plenară. Aici, Hristos este în mijlocul nostru. Cultura postmodernă nu este capabilă de a produce activități religioase autentice. A încercat ceva efemer prin ceea ce teologii numesc *Noile Mișcări Religioase* (NRM). În perspectiva lui Beckford, este legitimată folosirea adjectivului „noi” alături de „mișcări religioase”, de aspectul cantitativ al apariției și răspândirii noilor mișcări religioase în actuala situație caracterizată de rapide mutații sociale, creându-se simultan o situație calitativ nouă: „ceea ce face nouă actuala situație este dezvoltarea simultană a unui număr exagerat de mișcări religioase”. Totuși, această apreciere apare fundamentată pe o presupuziție ne-demonstrată, aceea că în trecut, cantitatea mișcărilor religioase a fost în mod evident inferioară celei contemporane⁴.

Aceste fenomene religioase nu posedă niciun potențial socio-cultural decisiv și capabil de a influența cultura dominantă. Reînnoirea spirituală propusă de acestea nu are nici un efect în ceea ce privește

³ Carlo Maccari, *La New Age di fronte alla fede cristiana*, ed. Elle Di Ci, Torino, 1994, p. 7.

⁴ Robert Beckford, (a cura) *Nuove forme del sacro. Movimenti religiosi e mutamenti sociali*, Il Mulino, Bologna, 1990, p. 28.

salvarea religiosului de fenomenul secularizării, pentru că, din punctul lor de vedere, a moderniza înseamnă a te afla permanent într-o stare de criză, deci de conflict cu scopul de a dezvolta și organiza o societate perfectă. „Mai dificil este a identifica semnificația teoretico-religioasă a acestui concept de *religie*. Și aici este clar dintru început faptul că *raportul cu Dumnezeu trebuie să fie intima și adevărata esență a oricărei practici religioase* (care în sens strict teologic poate să se numească *religie*). În acest mod, s-a ajuns înainte de toate la criteriul obiectiv pentru a judeca din punct de vedere teologic religiile. Acest criteriu obiectiv consimte să studiem formele culturale care se cheamă *religii* (sau vin clasificate ca atare de științele religiei, întrucât definiția *religie* este un termen de factură occidentală, pe care majoritatea așa-numitelor *religii* nu o utilizează pentru a se auto-defini), pentru a vedea - dacă, și în ce măsură - ele corespund conceptului teologic de *religie*. De aici, rezultă deci că *ordo ad Deum*, foarte importantă din punct de vedere teologic, nu trebuie în mod obligatoriu să ia aspectul unui *teism metafizic explicit*, dar poate în schimb să se prezinte într-o formă voalată”⁵.

Parohia nu trebuie să se hazardeze în a simpatiza noile mișcări religioase, văzute de unii ca răspuns al societății la fenomenul secular. Este ca și cum condamnăm societatea consumistă, dar încurajăm producția și desfăcerea, acest neofeudalism și neoliberalism. *Noile Mișcări Religioase* (NMR) tocmai acest lucru îl propovăduiesc: întoarcerea prin natură la sentimentul religios. Pentru ele, natura este întotdeauna autonomă, stăpânită de forțe iraționale și idolatră. Parohia, prin centralismul său liturgic, tocmai această responsabilitatea are de a sofianiza întreaga creație, de a schimba fața materialnică a lumii. Este laboratorul îndumnezeirii frii create. Umanizarea și încreștinarea, ca procese sfinte și dumnezeiești, încep în familie se continuă prin școală, preot și parohie.

⁵ Mariasusai Dhavamony, *Teologia delle religioni. Riflessione sistematica per una comprensione cristiana delle religioni*, ed. San Paolo, Milano, 1997, p. 210.

Noua conștiință religioasă, ideologie a NMR prezentă deja în America de Nord a anilor '60, avea în centrul meditației transcendente chipul unei dumnezeiri amorfe, false și lipsite de viață. De aici, concluziile pripite ale sociologilor seculari: credința religioasă este o *afacere clasată*. Ca răspuns acestor atitudini, NMR veneau cu o ofertă generoasă pentru omul postmodern: meditație în loc de rugăciune, trăiește clipa în loc de bucuria veșniciei, spațiu comunitar în loc de mediu comunional, misticism în loc de spiritualitate ascetico-mistică. Prin astfel de propuneri se urmărea maximalizarea potențialului uman în detrimentul energiilor divine necreate, antropocentrismul în detrimentul hristocentrismului, organizația în detrimentul parohiei.

Anii '70 evidențiază rapida răspândire, în special în Statele Unite, dar și în alte societăți post-industriale ale Europei Occidentale, a unei multitudini de noi forme de manifestare a religiosului, forme care au vehiculat în diferite proporții elemente ale tradiției iudeo-creștine și ale religiilor extrem-orientale. Este vorba despre mișcări precum: „Biserica Unificării (a reverendului Moon)”, „Societatea internațională pentru conștiința lui Krishna” (ISKON), Biserica Scientologică, „Misiunea luminii divine” (DLM), Meditația Transcendentală (TM), „Copiii lui Dumnezeu”/ „Familia iubirii” (COG/ FOL), „Fundăția Rajneesh” etc.⁶

În primul rând, NMR pun accentul pe emoție, iar spiritul comunional rămâne la nivel de postulat. În schimb, din punct de vedere misonar, parohia trebuie privită ca *realitate soteriologică raportată la o situație particulară*⁷. În al doilea rând, NMR susțin primatul unui sentiment interiorizat, de cele mai multe ori potrivit oricărei gândiri raționale, făcând apel imediat la conștiința de sine pentru susținerea ființei ce se dorește conștientizată, sensibilizată și spiritualizată.

⁶Bryan R. Wilson, *La religione nel mondo contemporaneo*, Il Mulino, Bologna 1985, p. 212.

⁷Nancy Ammerman, *Congregation and Community*, Rutgers University Press, New Jersey 1997, p. 17.

Mediul parohial oferă conștiința comunională, toți membrii fiind mădularile aceluiași Trup și responsabilitate colectivă față de tot omul din lume care este aproapele nostru. În ceea ce privește spiritualitatea, Biserica o vede exclusiv centrată pe Persoana divino-umană a Fiului lui Dumnezeu Întrupat. Nu există spiritualitate, în adevăratul sens al cuvântului, înafară de Hristos⁸. *Întregul viu și întregul integrat*, natura și socialul, sunt vizionate autonom și antropocentrist. Nu în ultimul rând, NMR crează psihoza dependenței de grup, a echipei ca imagine activă a *noii ere*, de aici nevoia de maestru (guru), de comitet de maștrii animatori, de înstrăinare față de comunitatea identitară. Parohia este centrată pe sentimentul dependenței de Iisus Hristos, Care este, prin ea, în mijlocul nostru. Nu are fundament pur uman, este zidită de firea umană restaurată, înnoită prin Duhul Sfânt, sufletul parohial, principiul dăător de viață și susținător al acesteia.

Dacă atmosfera liturgico-parohială este una a păcii, NMR sunt trădate de tensiunea dintre ce poate fi mai rău (răutatea ca abis extrem) și nădejdea unei mânturi (salvări) acordată doar *celor aleși*.

Pentru adepți, lumea are la bază opozițiile dintre ordine și dezordine, interiorul și exteriorul ființei umane, toate trăindu-se numai și numai în mod simbolic. „Cu alte cuvinte, există modalități diferite de reacție în interiorul aceluiași context social, între generații chiar apropiate, și acest fapt poate fi interpretat ca o confirmare a tezei lui Karl Mannheim referitoare la **carența de stabilitate între generații**.

⁸ „Astăzi, când lumea cunoaște cea mai profundă criză a evoluției sale, care afectează toate domeniile vieții noastre economice și sociale, politice și culturale, ecologia echilibrului nostru, există părerea că actualele concepte, teorii și variabile – ce-și au originea cu câteva sute de ani în urmă– se află în fața unei realități schimbate radical și, deci, se impune reevaluarea întregului fundament al științei economice, a culturii sale de cunoaștere și înțelegere din perspectiva „întregilor integrați”. Acest proces noi îl numim respiritualizarea științei economice”, Constantin Popescu, Mihaela Comănescu, *Către respiritualizarea științei economice, Economie teoretică și aplicată*, vol. XVIII (2001), No. 7(560), p. 85.

Autorii susțin că răspunsul adulților-tineri la rapidele schimbări sociale apare mult mai diversificat (în funcție de criteriul socio-cultural), și că noile mișcări religioase reușesc a atrage atenția celor mai inovatori, întrucât oferă o gamă largă de răspunsuri la problemele vieții. Totuși, doar o mică parte a adulților-tineri se înscriu în aceste mișcări, și mult mai puțini sunt aceia care devin adepți pentru o perioadă mai lungă de un an”⁹.

Parohia este mediul comunicării cu Dumnezeu Cel Personal, real și prezent, prin energiile Sale necreate, oriunde și oricând, la fiecare Liturghie și pe fiecare masă a sfințelilor altare. Aici religiozitatea modernă se trădează a fi falimentară sub dublu aspect: **falimentul unei civilizații postmoderne autonome** care nu mai are nimic de oferit ca perspectivă logică și imediată; apoi **falimentul proiectului alternativ**, adică totul este a contesta fără a oferi alte direcții spirituale omului contemporan.

Mediul parohial este unul deschis permanent modernității. Este un loc al vieții mereu înnoite prin har, comunitate religioasă creștină locală, dar cu valențe universale tocmai prin centralitatea ei euharistico-mistică. În Sfânta Liturghie, „preotul se află într-o intimitate accentuată cu persoana Mântuitorului, deoarece participă la sacerdoțiul Său, fiind în contact adevărat substanțial și real”¹⁰.

Noua eră (*New Age*) este una a subiectivității în care experiența personală nu-și mai găsește locul și rostul. Hristos nu este trăit, ci experimentat, nu se trăiește din inimă, ci din rațiune. În virtutea acestei realități, religiozitatea postmodernă propune sfârșitul istoriei, a tuturor proiectelor umane. Birocrația și tehnicizarea sunt cele două aripi ale progresului lumii. Când acestea slăbesc prin epuizare, lumea se sfârșește. Dacă accentul cade exclusiv pe o experiență religioasă

⁹Karl Mannheim, *Sociologia della conoscenza*, a cura di P. Kecskemeti, Dedalo, Bari 1974, p. 37.

¹⁰Eugene Boylan, *The Priest's Way to God*, Wipf & Stock Publishers, 2013, p. 14.

la nivel pur individual, iar religia se comportă ca o haină eminentamente socială menită să schimbe fizionomia societăților în care trăim. Acest sentiment poate crea teamă, iar teama religioasă, introdusă în postmodernitate, poate fi cauza crizei de identitate și a celorlate aspecte ale crizei în general (economică, culturală, politică etc).

Ce este interesant, în opinia unor analiști ai fenomenelor religioase, este faptul că reînnoirea spirituală de tip sincretist nu poate fi considerată un fapt religios în sine. „Culturile modernității, comparate cu cele ale Lumii a Treia, nu pot să producă activități religioase autentice. În Occident noi trăim marea etapă istorică a sfârșitului religiei. Creștinismul este RELIGIA care ne eliberează de religie. Fenomenele religioase nu posedă niciun potențial socio-politic decisiv, capabil să influențeze, nici în cea mai mică parte, cursul culturii dominante. Reînnoirea spirituală în modernitate nu este decât un efect discret al secularizării religiei”¹¹.

Parohia nu trebuie să simpatizeze cu NMR. Ea este hristocentrică și are nimic în comun cu erorile și falsurile culturii moderne. Capul ei este Hristos, Adevărul Întrupat. În Hristos este și Dumnezeu și umanitatea și, împreună cu ea, lumea. Deci în El e împăcată lumea cu Dumnezeu. Or, religia modernității îndeamnă la reîntoarcerea la cultul naturii. Nimic mai naiv. Apelul la afundarea în mediul zis natural conduce la valorizarea instinctului primar, a robirii de către forțele iraționale ale elementelor naturale și autonome. Un fel de *Deus sive natura*. „Creația nu are «viață proprie», adică de la sine. Ei îi vine de la Dumnezeu, care are viața proprie, sau de la Sine, deci din veșnicie, fără o cauză din afară. Și trebuie să fie o astfel de viață. Nu putem merge la infinit în cele ce nu au viața prin creare”¹². Întoarcerea

¹¹ André Chevalier, *op. cit.*, p. 33.

¹² Pr. prof. univ. dr. D. Stăniloae, *nota 305*, la Sfântul Chiril al Alexandriei *Despre Sfânta și cea deofîntă Treime*, trad. și note pr. D. Stăniloae, colecția Părinți și Scriitori Bisericești (în continuare, PSB), vol. 40, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii ortodoxe Române (în continuare, EIBMBOR), București 1994.

la natură este în realitate doar un *elan* al lumii în numele pretinselor valori religioase. Parohia este altceva: este comunitatea în comuniune a tuturor grupărilor și asociațiilor umane strânse în jurul lui Hristos Euharistic, punctul de convergență a tuturor mișcărilor de solidaritate umană, de aceea contactul dintre parohie și societate nu este imposibil. Deși modernitatea afirmă drepturile individului și respectul deciziilor personale, se pare că răspunde cu greu unor provocări cotidiene: controlul asupra consumului, calitatea vieții, speranța de viață etc.

Parohia este mediul în care aceste îngrijorări sunt asumate de sinaxa liturgică. Aici, prin Sfintele Taine, veșnicia este pregustată. Dacă, la prima vedere, dimensiunea profetică a parohiei nu pare a propune nimic concret, eshtonul este trăit anticipat. Împărăția lui Dumnezeu Sfânta Treime își deschide porțile la începutul Sfintei Liturghii și coboară în interiorul ființei umane (Lc. 17, 21) la sfârșitul acesteia ca ferment pentru întregul mediu social.

Prin parohie, Biserica conservă două realități clare, fără nici o contestare publică: veghează și transmite credința neschimbată, apoi adună pe toți credincioșii într-o unitate a Iubirii veșnice. Acestea o ridică deasupra tuturor formelor de asociație religioasă, deși critica (de orice natură) se legitimează ca fiind unul din principalele motoare ale modernității. În cadrul relației dintre Biserică și societate, credință și cultură, lume și Împărăția lui Dumnezeu, parohia va trebui: să înțeleagă și să evanghelizeze progresul umanității, a dreptului și a libertății; să restaureze chipul vieții private actuale, să lărgescă orizontul individual, al egocentrismului privat, și, nu în ultimul rând, să trezească conștiința responsabilității mutuale, a raporturilor interpersonale și să susțină noțiunea de gândire comunitară.

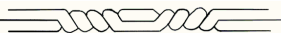
Concluzii

Chiar dacă modernitatea îmbracă și o haină religioasă, iar emanciparea seculară caută să descalifice religia parohia trebuie să-și reconsidere formele sale de apostolat parohial prin rugăciunea comună și cântarea omofonă, printr-o reînviore a studiului biblic, adaptarea programului catehetic la cerințele omului contemporan, activarea vechilor mișcări de apostolat ortodox, promovarea noilor servicii de asistență socială, și de ce nu, animarea întregii structuri sociale.

Cu toate provocările modernității, parohia nu poate poseda o experiență pastorală imediată care se vrea a fi detașată total de trecut. Uneori este învinuită de starea latentă și inactivă. Să nu uităm că ea are totuși o tradiție, dar mereu înnoită prin Duhul Sfânt. Vechiul și noul, trecutul și prezentul se întâlnesc paradoxal și coexistă în mediul comunității parohiale. În parohie trebuie să susținem decența, dar și suntem alături de *omul vremii* cu toate problemele și frământările lui.

Bibliografie

1. Nancy Ammerman, *Congregation and Community*, Rutgers University Press, New Jersey 1997;
2. Eugene Boylan, *The Priest's Way to God*, Wipf & Stock Publishers, 2013;
3. Robert Beckford, (a cura) *Nuove forme del sacro. Movimenti religiosi e mutamenti sociali*, Il Mulino, Bologna 1990;
4. André Chevalier, *La paroisse post-moderne*, Éditions Paulines, Montréal 1992;
5. Mariasusai Dhavamony, *Teologia delle religioni. Riflessione sistematica per una comprensione cristiana delle religioni*, ed. San Paolo, Milano 1997;
6. Danielle Hervieu-Léger, *Vers un nouveau christianisme?*, Éditions du CERF, Paris 1986;
7. Carlo Maccari, *La New Age di fronte alla fede cristiana*, ed. Elle Di Ci, Torino 1994;
8. Karl Mannheim, *Sociologia della conoscenza*, a cura di P. Kecskemeti, Dedalo, Bari 1974;

9. Constantin Popescu, Mihaela Comănescu, *Către respiritualizarea științei economice, Economie teoretică și aplicată*, vol. XVIII (2001), No. 7(560);
10. Pr. prof. univ. dr. D. Stăniloae, *nota 305*, la Sfântul Chiril al Alexandriei *Despre Sfânta și cea deoființă Treime*, trad. și note pr. D. Stăniloae, colecția Părinți și Scriitori Bisericești (în continuare, PSB), vol. 40, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii ortodoxe Române (în continuare, EIBMBOR), București 1994;
11. Bryan R. Wilson, *La religione nel mondo contemporaneo*, Il Mulino, Bologna 1985.